

*Канназарова Б.У., Абдуллаев Р.М., Жолдошова З.Г.*

## БОЛОЧОК МУГАЛИМДИН ЗАМАНБАП ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КОЛДОНУУ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРЫН КАЛЫПТАНДЫРУУ

*Канназарова Б.У., Абдуллаев Р.М., Жолдошова З.Г.*

## ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

*B. Kannazarova, R. Abdullaev, Z. Zholdoshova*

## FORMATION OF FUTURE TEACHERS COMPETENCIES IN THE USE OF MODERN TECHNOLOGIES

УДК: 37.017.92

Бул макалада студенттердин болочок мугалим катары заманбап окутуу технологияларын колдонуу компетенцияларын калыптандыруусу учурдун актуалдуу маселелеринен экендиги баса белгиленип, заманбап маалыматтык жана коммуникациялык окутуу технологиялар аркылуу студенттер кандай жаңы мазмунга компетенцияларга ээ боло тургандыгы айтылган. Макалада студенттердин болочок мугалим катары заманбап окутуу технологияларын колдонуу компетенцияларын калыптандыруусу жаңыча көз карашта уюштуруунун жолдорун иликтөөсү менен баалуу экендиги жазылды. Алардын мүмкүнчүлүктөрүнүн окуу процессинде активдүү колдонулушу, Интернет жана локалдык тармактардын кызматын пайдаланууга карата чечкиндүү иш аракеттердин көрүлүшү өз алдынча иш түшүнүгүнүн мазмунун өзгөртүүгө алып келип болочок мугалимди кесиптик жактан жакшы калыптандырылышы берилди. Аны менен бирге заманбап компетенцияларды билим берүү системасында колдонуу боюнча сунуштаган окумуштуулардын ой-пикири айтылды.

**Негизги сөздөр:** компетенция, жаңы маалымат технологиялары, Интернет, локалдык тармактар, глобалдуу, билим берүү системасы.

*В статье подчеркивается, что формирование у студентов компетенций использования современных технологий в обучении в качестве будущих учителей является актуальной проблемой, а также какое новое содержание и компетенции студенты приобретут с помощью современных информационных и коммуникационных технологий. В статье еще отмечается, что формирование у студентов компетенций в использовании современных технологий обучения в качестве будущих учителей ценно, поскольку исследуются способы организации с новой точки зрения. Активное использование их потенциала в процессе обучения, решительные действия по использованию Интернета и локальных сетей приведут к изменению содержания концепции само занятости, повышению квалификации будущих учителей. При этом высказывания, взгляды ученых об использовании современных компетенций в системе образования.*

**Ключевые слова:** компетенция, новые информационные технологии, Интернет, локальные сети, глобализация, образовательная система.

*The article emphasizes that the formation of students' competencies in the use of modern technologies in teaching as future teachers is an urgent problem, as well as what new content and competencies students will acquire with the help of modern information and communication technologies. The article also notes that the formation of students' competencies in the use of modern teaching technologies as future teachers is valuable, since the methods of organization are investigated from a new point of*

*view. The active use of their potential in the learning process, decisive actions on the use of the Internet and local networks will lead to a change in the content of the concept of self-employment, to improve the qualifications of future teachers. At the same time, the statements, views of scientists about the use of modern competencies in the education system.*

**Key words:** competence, new information technologies, Internet, local area networks, globalization, educational system.

Азыркы мезгилде билим берүү мекемелеринде билим берүүнүн сапатын жогорулатууда жаңы заманбап окутуу технологияларын колдонууга ээ болгон адистерди тарбиялоо, даярдоо проблемалары өтө курч мүнөзгө ээ экендиги баарыбызга маалым болуп калды. Буга жогорку билим берүү системасынын алдына болочок адистерди даярдоодо кесиптик ишмердүүлүгүндө жаңы маалымат технологияларын колдоно ала турган адистерди даярдоо милдети жаралды. Компетенттүү мамиленин шарттары белгиленгендей, жогорку кесиптик билим берүү системасы болочок педагогдордун кесиптик компетенцияларын, креативдүү жөндөмдүүлүктөрүн калыптандырууда мамлекеттик стандарттын талаптарын аткаруу менен ишке ашырууну алдына милдет катары койду. Ал эми замандын талабына шайкеш келген компетенттүү мамилени негизинде багыт алган билим берүү системасы болочок педагогдун жаңы маалымат технологиялары менен иштей ала турган кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандырууну көздөп жатат. Билим берүү системасында көп жаңылануулар пайда болуп компетенттүү мамиле, эки тепкичтүү билим берүү системасы, жаңы кредиттик технологиялардын негизинде окутуу ж.б. болочок педагогторго бир топ жаңы талаптарды коюуда. Бүгүнкү күндө коомубузда заманбап окутуу технологияларды колдоно алган алдынкы кесипкөйлөргө муктаждык күчөдү. Мындай муктаждык билим берүү системасында эмгектенген педагогдордо да жаралды. Анткени өлкөбүздөгү пандемия мезгилинде билим берүү аралыкта окутуу технологиялары менен ишке ашып жатканда окуучулар же студенттер менен болгон байланыш аралыкта уюштурулуп педагогдор үчүн жаңы маалымат технологиялары менен иштөө бир топ түйшүктү жаратты. Анын үстүнө билим берүү учур-

да автоматташтырылган бирдиктүү системага да кирип жатат. Албетте мындай учурда педагогдун маалымат технологиялары менен иштей алуу сабаттуулугу керектелет. Бакалавр билим берүү программасы менен даярдалып жаткан педагогикалык багыттагы адистиктердин окуу планындагы жалпы математикалык жана табигый илимдер циклинде «Информатика» дисциплинасы каралган. Бул дисциплинанын мазмуну жалпы минималдуу компьютердик сабаттуулукту гана камсыздайт алат. Ал эми жаңы маалыматтык технологиялардын билим берүүдө дидактикалык колдонуунун, компьютерлештирилген окутуу технологиялары менен иштөөнүн жолдору каралган эмес. Бул адистерди даярдоодо жаңы маалыматтык технологиялардын каражаттарын окутуу кирбегендигине байланыштуу, болочок мугалимдердин жаны – маалымат коммуникациялык технологияларын профессионалдуу даярдоо толук бүтпөй калды дегенге жатат. Анткени, азыркы учурдун талабына ылайык болочок мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгүнүн бирден-бир негизги түзүүчүсү катары, анын өзүнүн педагогикалык ишмердүүлүгүндө жаңы маалыматтык технологиялардын каражаттарын колдонууга даяр экендиги эсептелет. Билим берүү мекемелеринде маалыматтык технологияларды колдонууну, информатиканын негиздерин болочок мугалимдер үчүн жөн гана адаптацияланып колдонуу катары карабай, билим берүү чөйрөсүн комплекстүү өзгөртүп түзүп, анын активдүү чыгармачыл ишмердүүлүгүн өнүктүрүү үчүн жаңы каражат катары колдонулууда. Болочок мугалимдерде жаны маалымат технологияларын колдонуу компетенцияларын калыптандыруу үчүн педагогикалык багытта даярдалып жаткан адистиктердин окуу пландарына «Окуу процессинде маалымат – коммуникациялык технологиялардын колдонулушу» деген дисциплинаны кесиптик циклдин вариативдик бөлүгүнө киргизүү жагын сунуштайт элек. Бул дисциплина адисти жаны маалымат технологиялары компетенциясын калыптандырган кесиптик предмет катары эсептесе болот. Болочок мугалимдин кесиптик даярдыгын билим берүүдө компьютердик коммуникациялык технологиялар аркылуу камсыз кылуу - үзгүлтүксүз билим берүүнүн негиздерин түзө алат. Бул болсо билим берүүнүн усулдук жана уюштуруучулук жагын эле жаңыланууга алып келбестен, азыркы заман талабына дал келген билимдердин жаңы моделдерин түзүүдө илимий изденүүлөрдү жүргүзүүгө да шарт түзөт. Жаны маалымат коммуникациялык технологияларды билүү жана туура колдонуу студенттердин болочок педагог катары кесиптик иштерин кызыгуу менен аткаруусуна шарт түзүлөт. Жогорку окуу жайларындагы окуу процессинде Интернет түйүндөрүнүн, локалдык тармактарынын

жардамында лекциялык, практикалык, лабораториялык сабактарды өтүү окутуучу менен студенттин ортосунда аралыктагы үзгүлтүксүз байланыштарды пайда кылат. Негизи болочок педагогдорду даярдоо процессинде жаңы заманбап окутуу технологиялардын тийгизген таасири зор. Кесиптик билим берүү мекемелеринде жаны маалымат коммуникациялык технологиялардын мүмкүнчүлүктөрүнүн окуу процессинде активдүү колдонулушу, алардын кызматын пайдалануу өз алдынча иштөөнүн функциясын жөнөкөйлөштүрүп, оптималдаштырып болочок мугалимди кесиптик жактан жакшы калыптандырат. Жаңы маалымат коммуникациялык технологияларын окутуу процессинде колдонууну колго алуу жогорку кесиптик билим берүү мекемелери мурда калыптанган системаны же студенттерге даяр билимди берүү салтынан алыстоо менен, окутуу процессинин ишмердигин башкарууда, студенттерге билим берүүдө, алардын өз алдынча иштөөсүндө, креативдүү ой жүргүзүүсүндө зор салым кошот. Бул боюнча илимий изилдөөлөрдү жүргүзүп, буга чейинки окумуштуулардын көз караштарын кайрадан талдап чыгып, учурдун талабына жараша заманбап билим берүүнү уюштуруунун жолдорун иликтеп, жаңы заманбап окутуу технологиялардын окутуу процессине тийгизген таасирлерин аныктап чыгып максатуу илимий иштерди жүргүзүү да актуалдуу болуп турат. Анткени студенттердин болочок мугалим катары жаңы заманбап окутуу технологияларын колдонуу компетенцияларын калыптандыруусу жаңы мазмун менен толукталып, өзгөчөлөнгөн маани-маңызга ээ:

- биринчиден, студенттердин болочок мугалим катары жаңы заманбап окутуу технологияларын колдонуу боюнча маалыматты алуунун булактары менен таанышат, мугалимдин көрсөткөн багыттары аркылуу маалыматтык жана коммуникациялык окутуу технологиялардан маалыматтарды издөө жана аларды колдоно билүүнү үйрөнөт;

- экинчиден, студенттер үчүн ар бир окутуу процессте коюлган маселени изилдөөнүн жолдору өзгөрөт, алар жаңы заманбап окутуу технологиялары, Интернет түйүндөрү аркылуу ар кандай кесиптик маалыматтарды ала алышат жана алар максатка ылайык калыптанып, кесиптик жактан калыптануу мүмкүнчүлүгүнө ээ болот;

- үчүнчүдөн окуу процессинде жаны маалымат коммуникациялык технологияларды колдонуу дисциплинасы аркылуу кесиптик ишмердүүлүгүндө маалымат технологиялары менен иштей ала турган компетенцияга ээ болушат.

Болочок мугалимдин жалпы кесиптик компетенттүүлүгүнүн өзөгүн заманбап окутуу технологияларды колдонуу компетенцияларынын калыптанышы түзөт жана азыркы учурдун эң бир

көйгөйлүү проблемасы катары карап, биринчи орунга өз кесибин мыкты билген мугалимди талап кылат эмеспи.

Болочок мугалим жалпы, социалдык-инсандык, универсалдык, инструменталдык, кесиптик компетенцияларга ээ болушу керек. Мына ушул аталган компетенцияларга болочок мугалим качан натыйжалуу ээ боло алат жана аларды өзүнүн кесиптик ишмердүүлүүндө колдоно алат деген суроо туулат. XXI кылымдын мугалими ар тараптуу компетенцияларга, анын ичнен коом талап кылган компетенцияларга ээ болушу керек деп бир канча окумуштуулар А. Андреев, Н.А. Белых, И. Браже, В.В. Грачев, Г.К. Селевко, А.В. Хуторской ж.б. айтып келишкен. «Компетенция» деген түшүнүккө бир канча окумуштуулар өз пикирин кошушкан. Мисалы: И.А. Зимняя: «...компетенцияларды жашыруун психологиялык кубулуштар» - деп караган жана аларды ички деген түрлөргө бөлгөн: «ички жана потенциалдуу» [1]. Э.М. Мамбетакунов бул багыттагы илимий – түшүнүк аппаратынын категориялык негиздерин карап: компетенция деген түшүнүктү «бир жарандын таанып-билүү жана тажрыйбасынын негизинде чече турган суроолор» - деп белгилеп, мугалимдин психологиялык-педагогикалык компетенттүүлүгүнүн системасынын негизги булактарын карап, окутуу процессте педагогикалык компетенттүүлүктү калыптандыруу этаптарын негиздеген [2]. Өлкөбүздө жалпы эле билим берүү системасында жүргүзүлүп жаткан жаны талаптар көрсөткөндөй, болочок мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгүн жаңы маалымат технологиялары, ыкмалар аркылуу калыптандыруунун теориялык, усулдук жана практикалык негиздери иштелип чыгуунун жолдорун Н.А. Асипова, К.Д. Дабаев, Э.М. Мамбетакунов, А.К. Маркова, А.К. Наркозиев, Е.Ш. Нусубалиева, А.С. Раимкулова, Т.М. Сияев, ж.б. окумуштуулар изилдеп келишет.

Билим берүү процессинин жүрүшү, анын мазмуну коомдук шарттардын таасиринде экендиги жана өнүгүшү, келечектин жана азыркы замандын талабына жооп берген келечек муундун сапаттуу билим жана тарбия алуусуна болгон негизги жол – бул келечектеги мугалимдин заманбап – технологиялары менен иштей алган кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруу маселеси экендиги талашсыз. Салттуу эмес окутуу аркылуу болочок мугалим активдүү методдору, ыкмаларды колдоно билиши зарыл. Болочок мугалимдин заманбап окутуу технологияларды колдонуу компетенттүүлүгүн калыптандырууда өз салымдарын кошкон окумуштууларга И.Б. Бекбоев [3], У.Бейшеналиева [4], С. Калдыбаев [5], Т. Ибраев

[6], Г.Д. Панкова [7], А.С. Раимкулова [8], Б.Т. Укаев [9] ж.б. атасак болот.

XXI кылымда илим менен техника өнүгүп турган мезгилде жаш муунга билим жана тарбия берүүдө жаны заманбап методдор менен сабак өтүү мезгил талабы. Жаңы маалымат – коммуникативдик окутуу технологияларды колдонулган сабакта күтүлүүчү натыйжа максатка жетүүсүндө күмөн жок. ЖОЖдо заманбап талаптарга жооп берген жана кенири колдонгон окутуу стратегиялардын бири болуп азыркы мезгилде интерактивдүү технологиялар эсептелет. «Интерактивдүү» деген сөз англис тилинен которгондо «өз ара аракетте болуу дегенди билдирет» [10].

Учурда билим берүү системасында ааламдашуу процесси жүрүп жатат. Ааламдашууга кошулуунун негизги талабы билим берүү системасын маалыматташтыруу, автоматташтыруу болчу. Автоматташтыруу менен маалымат алмашуу аркылуу дүйнөлүк билим берүү системасына интеграциялана алуубузга шарт түзүлдү. Кошумча Интернет тармагы аркылуу дүйнөлүк билим берүүнүн тажрыйбасы боюнча маалымат алууга, тажрыйба алмашууга жана өзүбүзгө ыңгайлаштырууга да мүмкүнчүлүк түзүлдү. Экинчи жагынан алганда мугалим өзүнүн кесиптик ишмердүүлүгүндө маалыматтык технологиялар менен иштей алуусуна болгон талаптар жаралды. Бул боюнча өлкөбүздөгү жогорку окуу жайларында даярдалып жаткан педагогикалык багыттагы адистиктерди даярдоодо материалдык-техникалык базасында маалыматтык технологиянын жаңы каражаттары менен камсыздалуусу, аларды окуу процессинде колдонуусу, жана окуу программаларына жаны маалымат коммуникативдик технологияларын окутуу процессинде колдонууну калыптандыра ала турган предметтерин кесиптик дисциплина катары киргизүү жана кредит саатарды бөлүп берүү зарылдыгы пайда болду.

Билим берүүдө жаны маалымат-коммуникациялык технологиялары маалыматтык жана телекоммуникациялык технологиялардын өнүгүүсү менен тыгыз байланышта эмеспи. В.П. Беспальконун О.К. Филатовдун, Ф. Янушкевичтин илимий жана методикалык эмгектеринде жогорку окуу жайларында маалыматтык коммуникациялык технологияларды окутуунун жана аларды колдонуунун дидактикалык негиздери боюнча олуттуу проблемалар коюлган. Окуу процессинде маалыматтык технологияларды колдонуу боюнча маанилүү жетишкендик болуп 80-жылдагы мультимедиялык технологиялардын пайда болушу саналат. Мында тексттик, графикалык, үндүк, видео- маалыматтык жана анимациялык колдоолор айкалыштырылган [11].

XX кылымдын 70-жылдарда байланыш системасынын өнүгүүсү дүйнөлүк интернет тармагынын

пайда болушуна шарт түздү. Интернет тармагынын жардамы менен маалымат алмашуу, издөө, жүктөп алуу мүмкүнчүлүктөрү түзүлдү. Бул мүмкүнчүлүктөр өлкөбүздө кийинчерээк билим берүүдө да колдонула баштады. Өлкөбүз эгемендүүлүккө ээ болгондон кийин компьютердик технологиялар билим берүү тармагына жайылтуу иштери жүргүзүү боюнча чечимдер кабыл алынды [12]. Бирок бул жылдары заманбап маалыматтык технологияларды билим берүү тармагында колдонуу толук ийгиликке жеткен эмес. Анын себеби өлкөдөгү билим берүү мекемелерин толук компьютердик техникала, интернет байланышы менен камсыздай албагандыгы болчу.

Азыркы учурда Кыргызстандын бардык эле жогорку окуу жайында AVN маалымат системасы аркылуу электрондук базасын иштетип келет. Программа аркылуу окутуу процесси электрондук маалыматтар мүмкүнчүлүгүнө ээ. Окутуунун электрондук базасынын түзүлүшү менен окутуу процессин көзөмөлдөөдө жетекчилик, маалымат алууда окутуучу, студент, ата-эне ж.б. убакытты үнөмдөлүүсүнө жана системалуу иш алып баруусуна жакшы шарт түзүлдү десек болот. Бүгүнкү күндө жогорку окуу жайлары онлайн форматта өлкөдөгү жана чет өлкөдөгү жогорку окуу жайлары менен кызматташууга кызыктар. Ар бир жогорку окуу жайы коомго өзүнүн ишмердүүлүгүн өздүк сайты аркылуу маалымдап турат. Учурда дистанттык окутуунун түрү да жанданып бара жатат. Интернет түйүнү аркылуу өз өлкөндө туруп чет мамлекеттеги жогорку окуу жайларында аралыкта окуу менен кесипке ээ болуу мүмкүнчүлүгү да жаралды. Дистанттык окутууну ишке ашырууга керектүү база электрондук форматта жайгаштырылган. Мисалы электрондук библиотека, электрондук бухгалтерия, электрондук деканат, электрондук кафедра, электрондук зачеттук китепче ж.б.у.с.

Жыйынтыктап айтканда, бүгүнкү жаны технология өнүгүп турган мезгилде кесиптик билим берүү тармагында заманбап маалыматтык-технологияларын колдоно ала турган адистерди даярдоо талабы күч экендигин эске салсак болот.

#### Адабияттар:

1. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии [Текст]: учебное пособие / Г.К. Селевко. - М.: Народное образование. - 1998. - 255 с.
2. Мамбетакунов, Э.М. Инновационные технологии в высшей школе [Текст] / Э.М. Мамбетакунов // Материалы меж. науч.-практ. конф., посвящен. 10-летию независимости Кыргызской Республики, 65-летию КГНУ и 5-летию ИИМОП КГНУ. - Бишкек: ИИМОП КГНУ, 2001. - С. 113-115с.
3. Бекбоев, И.Б. Инсанга багытап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери [Текст] / И.Б. Бекбоев. - Бишкек: Педагогика века. - 2004. - 384-б.
4. Бейшеналиева, У. Окуу процессинде мультимедиялык технологияны колдонуп, студенттердин маалыматтык компетенттүүлүгүн калыптандыруу [Текст] / У.У. Бейшеналиева / Известия ВУЗов. - Бишкек, 2008. - 38-40-бб.
5. Калдыбаев С.К. Студенттердин өз алдынча иштеринде жаны маалыматтык технологияларды колдонуунун уюштуруучулук-педагогикалык шарттары [Текст] / С.К. Калдыбаев, А.Д. Ибраев / Наука и новые технологии. - Б., 2010. - №1. - С. 292-295.
6. Ибраев А.Д. Жаңы маалыматтык технологияларын пайдалануу шартында электрондук окуу каражаттарын иштеп чыгуу жана пайдалануу технологиясы [Текст] / А.Д. Ибраев // Вестник КАУ им К.И. Скрябина. - Б., 2008. - №1 (9). - С. 375-377.
7. Панкова Г.Д. Теоретические и практические проблемы совершенствования самостоятельной работы студентов на основе использования информационных технологий [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Г.Д. Панкова. - Бишкек, 2005. 284 с.
8. Раимкулова А.С. Роль интерактивных технологий обучения в формировании профессиональных компетенций будущего учителя [Текст] / А.С. Раимкулова, Т.К. Темирралиева // Вестник КНУ им. Ж. Баласагына. - Бишкек, 2010. - С. 298-301.
9. Укуев Б.Т. Проблемы повышения квалификации преподавателей высшей школы в области информационных и телекоммуникационных технологий [Текст] / Б.Т. Укуев, А.К. Орозобекова // Высшее образование Кыргызской Республики. - Бишкек, 2008. - №1/3. - С. 18-21.
10. Анцыферова Л.М. Принцип связи сознания и деятельности и методология психологии [Текст] / Л.М. Анцыферова // Методологические и теоретические проблемы психологии. - М.: Наука, 1969. - С. 57-117.
11. Атанов Г.А. Методологические основы деятельностного подхода в обучении [Текст] / Г.А. Атанов // Пост Методика, 2002. - №2. - С. 7-11
12. Асаналиев, М.К. Проектирование технологии организации и управления самостоятельной работой студентов в системе университетского образования [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / М.К. Асаналиев, Бишкек. - 2008. - 339 с.
13. Омурзакова Ч.Ш., Калдыбаев С.К. Роль компьютерной технологии в формировании социально-коммуникативной компетентности учащихся. Известия ВУЗов Кыргызстана. 2015. №. 9. С. 141-144.
14. Ажибеков К.Ж. Формирование готовности будущих учителей к инновационной деятельности. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2009. №. 4. С. 193-195.